

Marlena Gołębiowska

Koronawirus – skutki dla Europy Środkowej

Bezpośrednie skutki gospodarcze pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 to tylko wierzchołek góry lodowej. Koszty finansowe związane z ochroną zdrowia publicznego oraz z tymczasowymi zakłóceniami w działalności firm i instytucji – choć ogromne – stanowią tylko część prognozowanych strat gospodarczych. Równie groźne są skutki długookresowe, pośrednie, wynikające po stronie konsumentów ze spadku zaufania, a po stronie przedsiębiorców i inwestorów z niepewności w otoczeniu biznesowym i na rynkach finansowych. Państwa Europy Środkowej, z których większość przed wybuchem pandemii znajdowała się na ścieżce wzrostu gospodarczego, mogą dotkliwie to odczuć.

Perspektywa globalna. 2,9% – na takim poziomie Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) prognozowała globalny wzrost gospodarczy w listopadzie 2019 r. 2 marca 2020 r., gdy koronawirus SARS-CoV-2 rozprzestrzenił się w kolejnych państwach, OECD znacząco obniżyła prognozę: w najlepszym przypadku, jeśli epidemia osiągnie szczyt w pierwszym kwartale br., a jej ogniska poza Chinami będą łagodne, wzrost w skali świata wyniesie 2,4%. To już oznaczałoby największe spowolnienie gospodarcze od czasu kryzysu w 2008 r. Gdyby jednak spełnił się gorszy scenariusz, zakładający rozpowszechnienie się wirusa w regionie Azji i Pacyfiku oraz w Europie i Ameryce Północnej, wówczas OECD zapowiedziała zmniejszenie ostatniej prognozy z listopada aż o połowę – do zaledwie 1,5% globalnego wzrostu PKB w 2020 r., co wiązałoby się z wejściem wielu państw w recesję.

Prognozy te formułowano jednak przed ogłoszeniem 11 marca przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) stanu pandemii, przed decyzją prezydenta Donalda Trumpa o zamknięciu od 13 marca granic USA dla wszystkich podróżnych z Europy i podobnymi decyzjami o zakazie wjazdu obcokrajowców podejmowanymi przez europejskie państwa (np. Ukrainę, państwa Grupy Wyszehradzkiej i państwa bałtyckie), przed zamknięciem szkół i uniwersytetów w niektórych państwach czy odwołaniem wydarzeń kulturalnych i sportowych, itp.

Zdaniem ekspertów Banku Światowego, obecnie nikt nie jest w stanie w wiarygodny sposób przewidzieć pełnego wpływu pandemii na gospodarkę. Z jednej strony rzeczywistość gospodarcza zmienia się w jej wyniku tak szybko, że ekonomiści nie nadążają z aktualizowaniem modeli prognoz (np. 9 marca z uwagi na niemożność uchwycenia skutków koronawirusa dla gospodarek OECD nie opublikowało planowanych wskaźników wyprzedzających koniunkturę gospodarczą – Composite Leading Indicator, CLI). Z drugiej strony zbyt wiele zależy od tego, czego obecnie nie wiemy – czyli jak długo i jak bardzo wirus będzie się rozprzestrzeniał, a także jak daleko reagować będą rządy.

Długotrwałe skutki. Strach zarówno konsumentów, jak i przedsiębiorców oraz inwestorów wzmaga zakłócenia społeczne i straty ekonomiczne epidemii oraz wywołuje skutki znacznie wykraczające poza jej ramy czasowe. Doświadczaliśmy tego podczas poprzednich epidemii wirusowych, które – jak określa „The Economist” – nieproporcjonalnie mocno uderzyły w niektóre sektory¹. Dotyczyło to m.in. linii lotniczych. Po wybuchu SARS w 2002 r. miesięczny międzynarodowy ruch pasażerski powrócił do poziomu sprzed kryzysu dopiero po dziewięciu miesiącach², przy tym rozprzestrzenianie się tego wirusa było niewspółmiernie mniejsze niż w przypadku SARS-CoV-2, z którym mamy do czynienia obecnie.

Przed tym ostrzega Międzynarodowy Fundusz Walutowy (IMF), podając, że bezpośrednie koszty spowodowane występowaniem pandemii – z tytułu tymczasowych zakłóceń w działalności firm i instytucji, zamknięcia granic, ochrony zdrowia publicznego oraz związane z liczbą ofiar śmiertelnych – będą stanowić zaledwie jedną trzecią strat gospodarczych. Pozostałe dwie trzecie będą miały charakter pośredni, wynikający ze spadku zaufania konsumentów oraz niepewności dotyczącej prowadzenia działalności gospodarczej i sytuacji na rynkach finansowych.

Skutki w Europie Środkowej. Koronawirus SARS-CoV-2 został potwierdzony niemal we wszystkich państwach Europy Środkowej³. Środki zapobiegawcze, które są w nich obecnie stosowane, niosą za sobą konsekwencje

zarówno po stronie podaży, jak i popytu. Wprowadzane obostrzenia znacznie obniżają popyt m.in. w turystyce, rozrywce, gastronomii i handlu, a równocześnie oznaczają wyraźne spowolnienie, a w niektórych branżach – całkowite zablokowanie procesów wytwórczych.

Wschodzące gospodarki europejskie mogą odczuć skutki pandemii także ze względu na zmniejszone obroty w handlu zagranicznym. Eksport odgrywa bowiem dominującą rolę we wzroście gospodarczym większości państw Europy Środkowej. Duże znaczenie popytu zagranicznego dla wzrostu PKB tych gospodarek to dziś wysokie ryzyko związane z ewentualnymi kosztami jego zaburzenia oraz zakłóceniami w łańcuchach dostaw. Dotyczy to m.in. państw Grupy Wyszehradzkiej, dla których kluczowym partnerem handlowym pozostają państwa ze strefy euro, w tym przede wszystkim Niemcy, ale także Chiny – zwłaszcza jako dostawca towarów na te rynki.

W kontekście wymiany handlowej narażone są także państwa Europy Południowo-Wschodniej, dla których ważnym kierunkiem wymiany handlowej są Włochy. Dodatkowo to właśnie te państwa odczują największe straty związane ze spadkiem dochodów w branży turystycznej. Np. w Chorwacji, Albanii i Czarnogórze łączny udział turystyki i branż współpracujących w PKB przekracza 20%⁴ (dla porównania: turystyka generuje średnio 10,3% unijnego PKB i 11,7% wszystkich miejsc pracy w UE – tj. dla 27 mln osób).

Jak ogłosiła Komisja Europejska, państwa Europy Środkowej należące do UE będą mogły skorzystać z funduszy przeznaczonych na złagodzenie wpływu koronawirusa SARS-CoV-2 na gospodarkę. Przewodnicząca KE Ursula von der Leyen 13 marca poinformowała, że na ten cel w ramach polityki spójności przeznaczone zostanie 37,3 mld euro. Dodatkowo zapowiedziała czasowe luzowanie reguł w stosunku do państw członkowskich – mniej restrykcyjnie będą traktowane reguły fiskalne dotyczące zadłużania się gospodarek oraz pomoc państwa firmom zagrożonym stratami.

Środki na walkę z epidemią uruchomił także IMF w ramach specjalnego funduszu pomocowego w łącznej wysokości 50 mld dolarów. Pomoc dedykowana jest państwom o słabszych systemach opieki zdrowotnej i zdolnościach reagowania. 12 marca o 5 mld dolarów z tej puli aplikował Iran.

Wnioski. Pandemia koronawirusa SARS-CoV-2 stanowi poważny szok dla światowej gospodarki, a w konsekwencji także dla gospodarek Europy Środkowej. Większość państw świata podejmuje dziś odważne działania, aby zapobiec dalszemu rozprzestrzenianiu się wirusa, które doprowadziłyby do wielu ofiar śmiertelnych. Bieżące konsekwencje ekonomiczne takich działań będą odczuwalne zarówno po stronie popytu, jak i podaży. Z uwagi na silne wzajemne więzi handlowe pomiędzy państwami szczególnie niepokojące będą te drugie. Mogą spowodować poważne zakłócenia w globalnych łańcuchach dostaw (obecnie odpowiadają one za niemal połowę światowego handlu!). W tym kontekście wysokie koszty mogą ponieść gospodarki Europy Środkowej, które nie tylko uczestniczą w globalnych łańcuchach dostaw, ale także swój dotychczasowy wzrost gospodarczy w dużym stopniu opierały na eksporcie. Dla przeciwdziałania potencjalnym zagrożeniom większość instytucji międzynarodowych rekomenduje unikanie protekcyjnych polityk, które zaostrzyłyby te zakłócenia oraz zwiększyły i tak już wysoki poziom niepewności.

Równie istotny jest pośredni wpływ pandemii na gospodarki państw Europy Środkowej w dłuższej perspektywie – rzędu kilku lat – w postaci poważnej erozji zaufania konsumentów i inwestorów, a także niepewności dotyczącej prowadzenia działalności gospodarczej. W tym kontekście rekomendowane jest przeciwdziałanie zakłóceniom na rynkach finansowych – przede wszystkim poprzez bardzo znaczące wspieranie sektora prywatnego (w postaci krótkoterminowych kredytów, ulg lub nawet bezpośrednich dotacji) – w celu zapobiegania masowemu bankructwom przedsiębiorstw, co mogłoby mieć dramatyczne skutki dla gospodarki. Ostateczna skala spowolnienia w globalnej gospodarce i jego skutków będzie zależec od tego, jak długo i intensywnie wirus będzie się rozprzestrzeniał oraz jak zareagują rządy poszczególnych państw.

¹ The Economist, *Airlines will be hit hard by coronavirus*, www.economist.com/graphic-detail/2020/02/03/airlines-will-be-hit-hard-by-coronavirus, [data dostępu: 14.03.2020].

² IATA, *What can we learn from past pandemic episodes?*, www.iata.org/en/iata-repository/publications/economic-reports/what-can-we-learn-from-past-pandemic-episodes, [data dostępu: 14.03.2020].

³ Czarnogóra pozostaje jedynym państwem w Europie, w którym nie odnotowano żadnego przypadku (stan na 15 marca).

⁴ WTTC, www.wttc.org/datagateway, [data dostępu: 14.03.2020].